

Дмитро Хом'як і Ярослав Федорчук у фільмі «Наші котики». Режисер Володимир Тихий. 2019.

ворог – сепаратисти, російські військові та, куди без нього, Путін; потрапили в цей перелік і мусульмани-кадіровці. Мабуть, найбільш «неполіткоректною» стала постать такого собі внутрішнього «іншого», втіленого в образі недосвідченої журналістки Олі – пародійного продукту новітнього ліберального дискурсу. Це постать правдиво дискусійна: єдиний позитивний жіночий персонаж, представник преси з'являється в основному для того, щоб бути перевихованою «мужніми воїнами-чоловіками». Що цікаво, виголошувані нею принципи в цілому правильні: критично ставитися до гасел, зокрема патріотичних, зберігати незалежну позицію, в репортажах подавати позицію обох сторін... Проте на практиці все це обертається інфантильною наївністю, а «нова журналістика», адептом якої є Оля, є не менш зашореною, ніж «звичайна». Як воно, власне, буває і в житті – і в цьому факті іронії чи не більше, ніж у самому образі героїні.

Отже, головна «ідейна платформа» фільму – здоровий патріотизм з елементами консерватизму, мілітаризму (оборонного) й усіх інших відповідних «ізмів», що можуть спасти на думку. Провідниками таких цінностей і є наші герої-воїни, що тимчасово відмовилися від своїх мирних професій. Їхнє «попереднє життя» саме стає приводом і для окремих жартів, і для розвитку сюжету: командир із псевдо Пенальті мислить та розмовляє футбольними термінами, головний герой Літо – актор¹, і застосовує свій талант для впливу на юного бійця Гріна (дзвінок з імітацією голосу Президента перетворює юнака на справжнього героя, здатного перемогти переважаючі сили бойовиків і поцілитися з РПГ... не зовсім у те, що потрібно, але ж поцілитися!). Та головним героєм фільму став гумор – гумор різних калібрів і гатунків, як то кажуть, на всі смаки. Є чимало «туалетного» (в прямому сенсі: низка жартів крутиться довкола взірцевого туалету на позиції героїв). Є жартівливі покликання на героїське й воєнне кіно, зокрема вітчизняне

(не раз згадуватимуться «Кіборги»). Дешифрація політичної сатири, що її стріли звернено на ворога – Путіна й очільників сепаратистів. Є і «чорний гумор». І все це щедро здобрено солоним «солдатським гумором», що без нього не обійтися у військовій комедії і воєнному побуті. І, разом із тим, знайшлося місце для трагедії, щоб глядач не забував, про що насправді це кіно. Та тут присутні дві смерті, гротескові у своїй карикатурній «жахливості»: «звичайна», в подертому лахмітті, й «українська» – в чорній вишиванці й у віночку, що своєю косою вражає виключно ворога. І хоч безпосередньо в герці вони не сходяться, віриться чомусь, що «наша» – сильніша. І «своїх» не зачепить.

У цілому, якщо судити за законами жанру, «Котики» є досить яскравим і, поза сумнівом, позитивним явищем сучасної української комедії. Проте найперше увагу привертає не це, а те, що за фільмом стоїть: бажання створити альтернативний вітчизняний пропагандистський продукт, що, за славними традиціями воєнного агітаційного «лубка», сміявся б трохи із себе і сильно – із ворога, як мовиться, «символічно нищачи» його. І хоч одними комедіями війни не виграти, вони все ж без зайвого пафосу, з веселим підморгуванням, нагадують: яким би сильним не був супротивник, його таки можна перемогти. Головне – не втрачати віру в себе. І почуття гумору, звісно!

Ілюзорне життя в ілюзорному світі

Анастасія Пащенко

«Віддана»

Сценаристи Аліна Семерякова, Софія Андрухович

Режисер Христина Сиволап

Оператор Олексій Ламах

У ролях: Маріанна Янушевич, Алеся Романова, Роман Луцький,

Олександр Кобзар, Сергій Волосовець, Важа Годердзішвілі,

Себастьян Цибульський, Ясін Фараджаллах

Виробництво: Film.UA, 2019

Якщо трактувати національний кінематограф як таку собі ментальну мапу, Україні ще багато чого належить на неї нанести. Особливо – в кіно історичному. Незмінну популярність має українське село, не надто ображений увагою Київ. Мають свою славу кінематографічну історію Карпати. Гірша ситуація зі Львовом та провінцією, наддніпрянською і, особливо, західноукраїнською. Втім, буквально за останній час ситуація почала змінюватися: стався маленький вибух інтересу до Західної України 30-х («Гуцулка Ксеня», «Екс»), а також те, що досі важко було уявити: український кінематограф наважився на відтворення незвич-

¹ Виконавець цієї ролі Дмитро Тубольцев, актор і ветеран АТО, сам певною мірою є прототипом персонажа: дещо з історії Літо списано саме з нього. Тож життєвої правди в «Котиках» більше, ніж може здатися.

Роман Луцький і Маріанна Янушевич у фільмі «Віддана».
Режисер Христина Сиволап. 2019.

ного, європейського, мультикультурного, для нас навіть екзотичного світу півавстрійської Галичини.

Тим часом, до цього повільно, але йшло. Суспільству при-
таманно шукати собі затишний куточок у минулому, такий
собі «золотий вік», а довоєнна (маємо на увазі: перед Пер-
шою світовою) Європа на цю роль в цілому годиться. Остан-
нім часом бачити це ідилічне «вчора» на теренах Російської
імперії якось не випадає (тим більше, ідилічним, особливо
для залежних народів, воно може здатися хіба що на тлі на-
ступних історичних катаклізмів). Таким чином, логічно
було звернути увагу на іншу імперію, до якої входили укра-
їнські землі – Австро-Угорщину. Отже, коли вийшов і став
бестселером роман Софії Андрухович «Фелікс Австрія», не
дивно, що його захотіли побачити і в екранному варіанті.

Фільм за романом малює Станіславів (нинішній Івано-
Франківськ) епохи *fin de siècle*, кольористий і мерехтливий,
химерний і крихкий, як вітраж у будинку стилу сецесія
(будинок цей, до речі, також виступає свого роду пер-
сонажем – і вельми значущим!). По суті, показаний у творі
світ відверто уявний: це така собі фантазія на тему поки
що щасливої Австро-Угорської імперії (на що недвознач-
но натякає вже назва роману – «Фелікс Австрія», від деві-
зу: «*Bella gerant alii, tu felix Austria, nube*» («Нехай воюють
інші, а ти, щаслива Австріє, укладай шлюби»)). Якщо в
романі ця тема розвивається негучно, навіть приховано,
у фільмі вона звучить на повну. Задає таке сприйняття
вже одна з перших сцен фільму: театр, виступ ілюзіоніста
Дорна, атмосфера дещо наївної і все ж неоясненної для
необізнаного глядача магії... та несподівана смерть аси-
тентки «мага» просто на сцені. Чим не метафора тодіш-
ньої Європи, з її майже фантастичним летом – і кривавим
фіналом? Утім, автори фільму, очевидно, вирішили не на-
голошувати на останньому і дещо відсунули дію порівняно
з романом – з початку XX ст. у кінець XIX-го.

І в цих декораціях, подекуди тонко, подекуди грубо нама-
льованих, живуть дві так само штучні героїні («штучність»
тут не недолік, а стилістична риса – також, до речі, цілком
характерна для доби). Вони самі є свого роду химерою – в
соціально-родинному плані. Дочка лікаря німецького по-
ходження Аделя і колись взята ним у дім сирота Стефа,
де-юре – пані і служниця, де-факто – також пазвані сестри,
до болісної залежності прив'язані одна до одної. Попри
складні психологічні колізії (у фільмі, як то часто буває,

значно спрощені), самі образи цілком стереотипні. Білява
панянка – вродлива, геть непристосована до життя, досить
вередлива й егоїстична, хоч і не без окремих шляхетних
поривів; словом, чарівна балувана дитина. Служниця –
чорнява дівчина, не красуня, підкреслено належна до світу
матеріального, самовіддана і з серцем золотим, як годин-
ник доктора Ангера. Тут сам собою напрашується поділ на
красиву зовнішність і красиве серце, що доповнюють одне
одне, але, на біду, роз'єднані. Насправді ж усе дещо склад-
ніше (і це стає зрозуміло не одразу, тим більше, що події
ми бачимо очима Стефи, отже, неминуче однобоко). Ме-
тафорою для молодих жінок, що зрослися життями, стали
дерева, які сплелися стовбурами – і заважають одне одно-
му. Шлях до свободи, вивільнення пригніченого «я» стає
центральною проблемою твору. І головним виразником її
є саме Стефа, що перебуває просто-таки на перехресті різ-
них домінованих груп: вона жінка (хоча якраз до питання
нерівноправності статей фільм напряму не звертається),
служниця, нарешті, русинка, себто українка (тобто в сво-
їй країні – представниця національної меншини, причому
відверто другорядної). Так, не все насправді ідилічно в
«щасливій Австрії», були й там гнані і голодні, проте фільм
насправді не про це, а про залежність і звільнення психо-
логічні – що робить його актуальним і для нас.

«Віддана» – проєкт в історії сучасного вітчизняного кіно
по-своєму етапний. Він намагає новий історико-культур-
ний вектор України, він намагається по-новому підійти до
українського кіно на історичному матеріалі, створюючи світ
на межі фантазійності, він же чи не перший в нас кінема-
тографічно опановує культуру «віденського модерну» –
сецесії, причому намагається передати не лише зовнішні
форми її, а місцями й настрій. І, разом із тим, черговий
раз доводиться констатувати: якщо кількість вдалих кіно-
проєктів на сучасному матеріалі зростає, схопити історич-
ну форму, досягти в ній органічності і переконливості на-
шому кіно вдається ще погано. Демонструє це й «Віддана»,
при тому, що якраз вона приділяє особливу увагу «факту-
рі» зображуваного світу. Він поданий крізь призму життя
служниці, для якої «низовий» світ побугу є «своїм», тож
глядач має можливість ближче познайомитись із ринком,
кухнею, ванною кімнатою... навіть нічним горщиком. Та,
попри підкреслену «матеріальність», світ «Відданої» все ж
сприймається як ілюзорний. Цьому сприяють і фантастичні
сцени, де важко провести межу між уявою Стефи й ірреаль-
ною дійсністю, і сам лад життя героїнь, і навіть похибки у
самому фільмі – від недоліків акторської гри до історичних
помилочок (найбільша з яких, до речі, пов'язана з уже згада-
ним «сецесійним» будинком героїнь: як вишлює із сюже-
ту, він був збудований на замовлення Ангера після пожежі,
що осиротила обох дівчат, тобто наприкінці 1860-х – на по-
чатку 1870-х; тим часом, у самому Відні сецесія народилася
лише в 1890-х!). Утім, навіть це працює на загальну атмо-
сферу кінокартини з її чарівною, напіввигаданою австро-
угорською Україною... і в певному сенсі навіть на саму ідею
фільму, героїня якого, осягнувши ілюзорність свого жит-
тя, має вибудувати нове. Цього разу справжнє.